

KULTŪROS PAVELDO VERTINIMO METODOLOGINĖS PERSPEKTYVOS BENDRŲJŲ MOKSLINIŲ PARADIGMŲ KAITOS KONTEKSTE

Vytautas Petrušonis

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Architektūros pagrindų ir teorijos katedra,

Pylimo g. 26/Trakų g. 1, 01132 Vilnius, Lietuva

El. paštas vytaas_petr@yahoo.com

Įteikta 2011 12 07; priimta 2012 02 06

Santrauka. Svarbiausias kultūros paveldo vertinimo metodologijos trūkumas yra tai, kad objektai vertinami ignoruojant tapimo kontekstą, todėl kultūros paveldo apsaugos procesas yra nelankstus, negali rasti sąlyčio su aplinkos atnaujinimo, urbanistinio renovavimo, naujos architektūros kūrimo procesais. Toks kultūros paveldo vertinimo metodologijos būvis yra nulemtas atotrūkio nuo bendrųjų mokslinių metodologinių principų kaitos proceso, yra „užsikonservavęs“ klasikinio ir neklasikinio mokslo idėjų lauke. Tam, kad kultūros paveldo vertinimo metodologija galėtų atsinaujinti ir adekvačiai spręsti kultūros paveldo apsaugos tiek strateginius, tiek taktinius uždavinius ir kartu neblokuoti inovacinių procesų architektūros ir urbanistikos lauke, būtina iš esmės persvarstyti kultūros paveldo apsaugos metodinius principus. Taikant kultūros paveldo vertinimo metodologiją, turi būti įvertintos jos nuostatos orientuojantis į postneklasikiniame mokslinės raidos etape išryškėjusias socialinės komunikacijos, žinių generavimo ir jų panaudojimo praktinėms problemoms spręsti informacinės visuomenės ir globalizacijos sąlygomis galimybes.

Reikšminiai žodžiai: kultūros paveldo vertinimo metodologijos krizė, naujos architektūros kūrimas, bendrųjų mokslinių paradigmų kaita, postneklasikinio mokslo raidos etapo teikiamos galimybės.

Įvadas

Dabartinis kultūros paveldo objektų vertinimo būvis liudija apie kultūros paveldo vertinimo metodologijos krizę. Ji susijusi su bendra industrinės civilizacijos mentaliteto krize. Straipsnyje siekiama aptarti, kaip dabartinės kultūros paveldo vertinimo metodologijos strateginius pokyčius galima būtų paskatinti pasinaudojus bendraisiais moksliniais metodologiniais principais, išryškėjusiais XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje, kai ėmė reikštis postneklasikinė mokslinė prieiga.

Straipsnio tikslas – atskleisti dabartinės kultūros paveldo vertinimo metodologijos ydas, trukdančias spręsti kultūros paveldo apsaugos strateginius ir taktinius klausimus, sukeliančias sunkumus adekvačiai reaguoti į aktualias urbanistinės renovacijos problemas, susijusias su „senos ir naujos“ architektūros derinimu, su šiuolaikinių architektų kūrybine raiška.

Sprendžiami tokie uždaviniai: pristatyti postneklasikinės mokslo paradigmos pagrindinius metodologinius principus; atskleidžiant postneklasikinės prieigos teikiamas galimybes, aptarti galimus kultūros paveldo

vertinimo metodologijos tobulinimo būdus, apibūdinant dabartinę kultūros paveldo objektų vertinimo metodologiją.

Pagrindiniai postneklasikinės mokslo paradigmos metodologiniai principai

Dėl socialinio projektavimo, valdymo ir plėtros institutų krizės XXI amžiuje socialinių sistemų gebėjimas keistis ir kartu išsaugoti savąjį kultūrinį tapatumą turi būti grindžiamas visai kita strategija, kitais pagrindais ir tai turi būti daroma visai kitu masteliu, negu kad tai vyksta dabar (apie tai plačiau žr. Arshinov, Lepskij 2007). Toks strateginis pokytis turėtų būti siejamas su socialinių sistemų kūrybinio saviorganizavimo užtikrinimu – su adekvačių globalizacijos epochai subjektiškumo formų ir tipų formavimu (Lektorskiy 2007: 5).

Bendrojo mokslinio pasaulėvaizdžio kaitą paprastai lydi mokslinio tyrimo normatyvinių struktūrų esminė kaita. Tyrinėtojai išskiria tris ryškius tokios

mokslo raidos etapus ir juos atitinkančius racionalumo tipus: klasikinis, neklasikinis ir postneklasikinis; kiekvienas etapas išsiskiria ypatingu mokslinės veiklos būviu, skirtingu refleksijos, nukreiptos į pačią mokslinę veiklą, gilumu (Arshinov, Lepskej 2007: 32; Stepin 2003: 619)¹.

Klasikinis racionalumas sutelkia dėmesį į objektą, teoriniame lygmenyje siekia atsiriboti nuo visko, kas susiję su objektu, su jo veiklos priemonėmis ir veiksmais. Neklasikinė prieiga įvertina žinių apie objektą ryšius su veiklos priemonių ir veiksmų pobūdžiu. Tačiau vidinių mokslo vertybių ir socialinių vertybių sąryšiai, kaip ir klasikinėje prieigoje, čia nesti mokslinės refleksijos dalyku. Postneklasikinis mokslinio racionalizmo tipas išsiskiria tuo, kad jame refleksija apie veiklą turi ypatingą reikšmę: įvertinamas gautų žinių apie objektą susietumas ne tik su veiklos priemonių ir veiksmų ypatumais, bet ir su vertybėmis ir tikslais; sprendžiamas mokslinės veiklos subjekto vertybinių tikslinių orientacijų sąsąjū su socialiniais tikslais ir vertybėmis įprasminimo uždavinys.

Klasikinis mokslas tyrinėja dėsnius ir įsisavina paprastų sistemų sukūrimo ir pritaikymo būdus, neklasikinis – domisi sudėtingomis susireguliuojančiomis sistemomis, postneklasikinis mokslas – nagrinėja sudėtingas savaimė besivystančias (autopoezines²) sistemas.

Naujo racionalumo tipo atsiradimas neturi būti suprantamas taip, kad kiekvienas naujas etapas anuliuoja prieš tai buvusio etapo vaizdinius ir metodologines nuostatas. Priešingai – tarp jų yra apibrėžtas perimamumas. Neklasikinis mokslas tik apribojo klasikinio racionalumo veikimo lauką. Taip pat ir postneklasikinio mokslo tapsmas nepanaikino ankstinių mokslo raidos etapų pažintinių nuostatų ir vaizdinių. Jos figūruos tam tikrose pažintinėse situacijose, tačiau nebus dominuojančios ir lemiančios mokslo pobūdį.

Postneklasikiniam mokslui dėmesio centre atsirado tokios mokslinio pažinimo subjektų sąveikos užtikrinimo funkcijos: komunikacinė (efektyvios subjektų komunikacijos užtikrinimas), reprezentatyvinė (subjektų refleksijos užtikrinimas), ontologinė (pažinimo subjekto ryšis su būties tikrove), integratyvinė (žinių erdvės integracija) (Arshinov, Lepskej 2007: 32; Burov *et al.* 2007). Pagal klasikinio mokslo traktuotę šių funkcijų įgyvendinimą užtikrinantis operavimas kultūriniais tektais – tarpininkais (įsiterpiančiais į mokslines žinias ir veikiančių konceptinių konstrukcijų kūrybinio generavimo sąlygas; leidžiančiais įvairiems mokslinio

pažinimo subjektams, esantiems skirtinguose moksliniuose diskursuose, rasti sąlyčio taškus per metaforas) buvo siejamas tik su tam tikro mokslininko komunikaciniu meistriškumu, o postneklasikiniam mokslui tokios kultūrinės mikroterpės kuriamos bendrame mokslo lauke (Burov *et al.* 2007).

Kartu sinergetikos (Danilov, Kadomtsev 1983; Birgelytė 2005³) – naujos susiorganizuojančių procesų įvairios prigimties sistemose tarpdalykinės tyrimo krypties – viduje skleidžiasi trys porūšiai: sinergetika be stebėtojo (klasikinė), sinergetika, susieta su stebėtoju (neklasikinė), ir sinergetika, kurioje ypatingą reikšmę turi žmogaus ir kompiuterio sąsąja – postneklasikinė sinergetika (bendradarbiavimas su kompiuteriu – iš esmės nauja komunikacinė priemonė, reikšminga intuityvių išvalgų tyrėjo sąmonėje formavimuisi) (Arshinov, Lepskej 2007: 50). Postneklasikinė sinergetika neatsiejama nuo postneklasikinio racionalumo subjekto, kuris reiškiasi mums savo tapsme, kuris suprantamas kaip rekursinis⁴ generuojantis procesas (Arshinov, Lepskej 2007: 51).

Postneklasikinė sinergetika figūruoja kaip komunikacinės konstruojančios veiklos tarpdalykinis tinklinis modelis. Tokiame modelyje susiorganizuojančio sinergetinio subjekto figūra „skyla“ į dvi autopoezines visybes „Aš“ ir „Kitas“ – kurios yra skirtingos, tačiau rekursiškai susietos ir formuoja intersubjektą. Toks intersubjektas yra transracionalus. Anot Aršino, jis ėmė formuotis, kai kvantinės mechanikos „metafizika“ tapo „daugiapasaule“ ir „daugiasubjekte“. Tuo metu, ypač Heinz'o von Foerster'o pastangomis, susiformavo antros eilės kibernetika – „žinojimo apie žinojimą“ kaip ciklinį rekursinį svarstymą kibernetika, glaudžiai susijusi su H. Maturana ir F. Varelos autopoezijos teorija⁵.

³ Sinergetika tai yra mokslas, tiriantis atvirų, nepusiausvirųjų sistemų susiorganizavimo dėsningumus (stabilių struktūrų arba periodinių procesų tokiose sistemose formavimąsi). Viena iš svarbiausių tokių sistemų charakteristikų yra didelis sudėdamųjų dalių – elementų – skaičius ir netiesinė sąveika tarp jų (Birgelytė 2005).

⁴ Bendruoju atveju *rekursinis* reiškia „pasikartojantis, grįžtamasis“. Sinergetikos kontekste vartojamų sąvokų *rekursija*, *rekursinis*, *rekursiškai* išskleidimą žr. toliau tekste ir penktoje bei septintoje išnašose.

⁵ Autopoezija (nuo graik. *auto* „pats“ ir *poiesis* „kūryba, produkcimas“) – H. Maturana ir F. Varela terminas, reiškiantis gyvų būtybių, įskaitant žmogų, savikūrą, savistatybą, savitgaminimą, pabrėžiant tai, kad būtybių organizacija produkuoja jas pačias neskiriant to, kas kuria (produkuoja), nuo to, kas yra produktas. Anot H. Maturana ir F. Varela, gyvi organizmai pasižymi „autopoezine organizacija“. Autopoezinės sistemos – tai sistemos, kurios kaip visumos nulemtos komponentų produkcavimo tinklo. Komponentai rekursiškai (įvertindami grįžtamąjį ryšį), per interakcijas generuoja ir įgyvendina tinklą, kuris kuria juos pačius. Tokie sistemos komponentai tinklo egzistavimo erdvėje sudaro tų tinklų ribas (Maturana, Varela 1980: 78). Būtent autopoezinės organizacijos buvimas H. Maturana ir F. Varela yra sistemos „gyvumo“ kriterijus (Maturana, Varela 1980).

¹ Toliau trumpai pristatant visas tris bendrąsias mokslines prieigas bus remiamasi V. Stepino (2003) darbu.

² Autopoezijos reiškinys aptariamas toliau.

Postneklasikinės sinergetikos specifikos supratimas „išauga“ iš skirtingų sąmonės būvių (kurie kaip baziniai gali būti priskirti klasikinio, neklasikinio ir postneklasikinio racionalumo tipų kognityvinių kontūrų subjektams) rekursinio susiejimo procedūros; kartu postneklasikinė samprata tampa istorine hermeneutine, suponuojančia „refleksyvinį komunikacinį“ santykį ne tik su mokslinio pažinimo konceptinėmis priemonėmis, bet ir su jau suformuotomis tų priemonių masyve mokslinėmis išvalgomis (Arshinov, Lepskij 2007: 52).

Aršinovas pabrėžia, kad visi trys sinergetikos tipai, kaip ir trys mokslinio racionalumo tipai, yra tarpusavyje komunikaciškai susiję ne tik istoriniu, diachroniniu aspektu, bet taip pat yra komunikaciškai susieti „čia ir dabar“ aspektu (Arshinov, Lepskij 2007: 55)⁶.

Sinergetikos kontekste ypatingą reikšmę turi „rekursijos“ sąvoka. Šis terminas reiškia tokį sistemos organizacijos būdą, kai ji atskirais savo raidos momentais, kuriuos lemia sistemos taisyklės, gali kurti (aktualizuoti) nuosavas modifikuotas kopijas, sąveikauti su jomis ir įtraukti juos į savąją struktūrą. Rekursija yra procesas, kuriame ir dėl kurio formuojasi autopoezinių visybių struktūrinė komunikacinė jungtis (Anisimov 1998)⁷. Būtent sinergetika, taikant rekursinį modelį (formuojantį autopoezinių vienybių struktūrinį sąryšį), lemia, kad tai, kas negali būti stebima ir kas negali būti atpažįstama statiškos ontologijos požiūriu, tampa stebima ir atpažįstama (Arshinov, Lepskij 2007: 59).

Postneklasikinėje prieigoje žinių interpretacija neatsiejama nuo žinias generuojančių subjektų, nuo jų tarpusavyo santykių ir vienas kito vaizdinių, kurie transformuojasi bendraujant, taip pat glaudžiai susijusi su etinėmis normomis, moralinio pobūdžio vaizdiniais (Lektorskij 2007: 5). Tokiomis sąlygomis, kai labai didelė reikšmė teiktina inovacinei veiklai, socialinių ir kultūrinių procesų, juos įtvirtinančių socialinių ir kultūrinių sistemų tapatumo nustatymo ir jo respektavimo nagrinėjimui tokia subjektiškai orientuota metodologinė prieiga turi ypatingą reikšmę.

Tokiomis aplinkybėmis yra labai svarbi socialinių sistemų raidos subjektų ontologijos analizė.

Postneklasikinė prieiga subjektų formavimosi ir raidos analizei siūlo tinklinės metodologijos principus, kurie leidžia aktualizuoti naujus socialinės ir kultūrinės identifikacijos mechanizmus. Vienu ryškiausių postneklasikinės metodologijos ypatumų yra nuostata dėl kolektyvinio tinklinio proto, kuris formuojasi tarpasmeninės sinerginės komunikacijos procesuose, egzistavimo (Arshinov, Lepskij 2007).

Šiuo požiūriu labai svarbi *intersubjektyvumo* sąvoka.⁸ Tokiame kontekste sinergetika gali būti traktuojama kaip tinklinės paradigmos formavimo priemonė, kaip jos tapsmo katalizatorius (Arshinov, Lepskij 2007: 48). Būtent čia labai svarbi yra *rekursijos* sąvoka, kuria remiantis formuojama rekursinio subjekto samprata. Tokio tipo transdiskursyvinė komunikacija gali būti suprantama kaip antros ar net trečios eilės autopoezija (Arshinov, Lepskij 2007). Rekursijoje reiškiasi savojo autoreferentinio diskurso įveikimas ir naujų komunikacinių prasmų, naujų pažintinių strategijų, horizontų ir intucijų formavimasis (Arshinov, Lepskij 2007: 50).

Kultūros paveldo vertinimo metodologijos kaitos galimybės

Dabar, norint pabrėžti tinklinės postneklasikinės prieigos teikiamas galimybes, bus aptarti galimi kultūros paveldo vertinimo metodologijos tobulinimo būdai. Kartu bus apibūdinama, analizuojama dabartinė kultūros paveldo objektų vertinimo metodologija.

Susitelksime ties pagrindinių dokumentų analize ir vertinimu. Tai *Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas* (2008) (toliau – Įstatymas), *Nekilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo ir atrankos kriterijų aprašas* (2011) (toliau – Aprašas), *Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo teritorijų planavimo dokumentų rengimo taisyklės* (2005) (toliau – Taisyklės).

Kultūros paveldo objektų vertinimo sąvoka apibrėžiama ne Įstatyme, o Apraše: „remiantis istorinių, fizinių ir kitų tyrimų duomenimis, amžiaus cenzo ir autentiškumo patikra, atliekamas reikšmingumo ir jo lygmenų nustatymas, objekto teritorijos ar vietovės ribų apibrėžimas, siekiant objektui ar vietai suteikti

Klasikinis, neklasikinis ir postneklasikinis racionalumo tipai gali būti suprantami kaip atskiri autopoeziniai diskursai (Arshinov, Lepskij 2007).

⁶ Reikia pabrėžti, jog sampratų kaita nėra tik chronologinis reikalas. Tai liudija „postneklasikinės“ prieigos apraiškos archainėje kultūroje. Tai galima matyti iš V. Toporovo aptariamų archainių kosmogoninių modelių analogijos su šiuolaikinėmis kosmologinėmis teorijomis (Toporov 1983).

⁷ Terminas *rekursija* dar vartojamas programavimo kalbose, kur jis apibrėžia veiksmą, kai funkcija kreiiasi pati į save. Rekursija taip pat reiškia tapačių objektų pakartojimo procesą. Pavyzdžiui, kai du veidrodžiai pastatomi lygia greta vienas priešais kitą, taip įtarpinti vienas kitame vaizdai yra rekursijos pavyzdys.

⁸ „Kaip nurodo pats žodis *inter* – subjektyvumas, ši sąvoka apima kažką, kas yra tarp subjektų, kas sieja vieną subjektą su kitu subjektu. Tam, kad būtų tarp, reikia, jog būtų du poliai, kalbėdami apie intersubjektyvumą, kalbame ne tik apie tai, kas yra tarp-dviejų-subjektų, bet ir apie tai, kad šis *tarp* yra tarp dviejų esančių subjektų“ (Večerskis 2009: 17). „Kai aš kalbu ar kai aš suprantu, jaučiu kitų buvimą manyje ir savo buvimą kituose – buvimą, kuris yra intersubjektyvumo teorijos kertinis akmuo, galų gale suvokiu mįslingos Huserlio frazės „transcendentinis subjektyvumas tai intersubjektyvumas“ turinį. Kiek tai, ką kalbu, turi prasmę, tiek tai, kai aš kalbu, egzistuoja sau kaip kitas „kitas“ (un autre „autre“), ir kiek įsijaučiu į tai, tiek daugiau nežinau, kas kalba ir kas klauso“ (Merlo-Ponti 1951).

teisinę apsaugą, juos registruojant Registre“ (II skirsnio 3 punktą). Reikšmingumas objektui ar vietai, atsižvelgiant į vertingųjų savybių visumą, nustatomas pagal šiuos kriterijus: tipiško ir charakteringumo, svarbumo ir įtakos, retumo, unikalumo. Aprašo 20 punkte nurodyta, kad tipiško, svarbumo, retumo kriterijus atitinkantiems objektams ir vietovėms yra nustatomas vienas iš šių reikšmingumo lygmenų: nacionalinis, regioninis, vietinis.

Įstatymo 2 straipsnio 40 punkte pateiktas vertingosios savybės apibrėžimas: „kultūros paveldo objekto, vietovės, jų dalies ar elemento bruožas, vertingas etniškai, istoriškai, estetiniu ar moksliniu požiūriu.“ Savybė kaip bruožas paprastai figūruoja, kai operuojama deskriptyviuoju naratyvu, kuriam būdingas apibendrinimo vyravimas (konvergencija) (žr. Petrušonis 2011)⁹. Toks išimtinai denotacinis apibūdinimas Įstatymo tekste atleistinas, tačiau Apraše, kur pateikiamas pavyzdinis vertingųjų savybių sąrašas, turint omenyje jau galimus konkrečius objektus ir pan., denotaciškai akcentuota išsklaida yra metodologiškai neteisingas dalykas, būtinas konotacinio ir denotacinio perteikimo derinimas¹⁰. Deja, pavyzdinių savybių apraše yra nurodyti tik tokie, išimtinai denotacinio pobūdžio apibūdinimai. Konotacijoms neskiriamas dėmesys nei Apraše, nei Įstatyme, nei Taisyklėse.

Autoriaus įsitikinimu, konkrečių kultūros paveldo objektų vertingoji savybė turi būti apibrėžiama įrašant kultūrinį kontekstą (Petrušonis 2010), taip pat su ja susijusius kultūrinius archetipus (Petrušonis 2011). Nes kitaip vienai teminei sričiai priskirtas vertybes reikėtų ranguoti, reitinguoti suteikiant balus. O tai objektą,

⁹ Detaliau paaiškinamas sąvokos „deskriptyvusis“ turinys. Aptardami frazę „pasaulis yra materija“, J. Lotmanas ir B. Uspenskis nurodo, kad jungtis „yra“ loginiu požiūriu čia žymi tam tikrą sugretinimą (kurį galima suvokti, pavyzdžiui, kaip konkretaus ir bendro gretinimą, įsiliejimą į daugį ir pan.). Taip aprašant objektą kreipiamasi į abstrakčią sąvoką, kuri prasminga tik toje aprašymo kalboje, tik abstrakčių sąvokų visumoje. Tokį aprašymo tipą jie vadina „deskriptyviuoju“, supriešdami su „mitologiniu“ aprašymu. „Mitologiniu“ aprašymu jie vadina tiesioginį konkretaus daikto sutapatinimą su kitu daiktu, bet esančiu vertybinės hierarchijos požiūriu aukščiau ir figūruojantį kaip pirmapradis daiktas, kaip daikto pirmavaizdis (pavyzdžiui, „pasaulis yra žirgas“, frazė iš mitologinio teksto – Upanišadų) (Lotmanas, Uspenskis 2004: 231–232).

¹⁰ A. Budrevičius pateikia tokį aiškinimą: „Konotacija – antros eilės žymėjimas. Tai toks žymėjimas, kai pirminė (esminė) (denotacinė – V. P.) reikšmė susiejama su antrine (atsitiktine, akcidentine). Konotacijai būdinga, kad ženklo reikšmė kyla ne iš jo paties, bet iš to, kaip jis vartojamas, pavyzdžiui, visuomenėje (Budrevičius 1998). Pavyzdžiui, denotaciškai gyvatė gali būti apibrėžta kaip „žvynuotas, bekojis, kartais nuodingas roplys, turintis ilgą, smailėjantį į galą cilindrinį kūną ir sutinkamas daugiausia tropikų ir vidutinio klimato regionuose“; o konotacija išreiškia asociacijas ar emocines aplinkybes, susietas su apibrėžtu žodžiu; konotacinė reikšmė egzistuoja kartu su denotacine reikšme; pavyzdžiui, žodžiui „gyvatė“ priskiriamas „blogio“ ar „pavojaus“ konotacijos (Schulte 1998).

taip atskleidžiant savybes, atribotų nuo kultūros lauko, nuo tapsmo lauko.

Nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimas traktuojamas kaip materialią nekilnojamojo kultūros paveldo išraišką apibūdinančios, fiksuojančios dabartį ir praeitį informacijos *surinkimas* (šio straipsnio autoriaus paryškinta – V. P.) (Nekilnojamojo kultūros paveldo... 2005) (tai yra nurodyta ir Įstatymo 8 straipsnyje). Tai galioja visiems galimiems nekilnojamojo kultūros paveldo objektams – „kūriniais ir kitiems daiktams“. Jokios semantinės, fenomenologinės informacijos „rinkti“ nereikalaujama.

Šiose inventorizavimo taisyklėse, kaip ir Įstatyme, tyrimai atskirti nuo kūrinų ir kitų daiktų priskyrimo nekilnojamajam kultūros paveldui proceso. Įstatymo 2 str. 22 punkte tyrimų apibrėžimas sprendžiant paveldo problemas netinkamas: „nekilnojamosios kultūros vertybės tyrimas – išlikusių, pakitusių ar prarastų vertingųjų savybių, nekilnojamosios kultūros vertybės istorinę raidą patvirtinančių faktų nustatymas, apibendrinimas ir dokumentavimas.“ Kultūros paveldo vertybių istorinę raidą neva atskleidžiančiuose dokumentuose („istorinėse pažymose“, „dosjė“ atskiruose skyriuose), kaip liudija autoriaus patirtis, kokios nors „metafizinės“ informacijos (semantinės, fenomenologinės) paprastai nebūna. Dėl apibendrinimo – tai „konvergencinė“ priemonė, jokių būdu neužtikrinanti kūrybinio abdukcinio sprendimo reikalavimų¹¹. Dokumentavimas – o kokių pavidalų? Iš viso nagrinėjamų dokumentų (Įstatymo, Aprašo, Taisyklių) konteksto aišku, kad kultūros paveldo objektai faktiškai apibūdinami tik deskriptyviaisiais naratyvais.

Įstatymo 3 str. 3 punkte vertybės reikšmingumas tapatinamas su tema, su kuria sietina vertybė (rašoma: „nekilnojamosios kultūros paveldas pagal reikšmingumą, lemiantį vertingųjų savybių pobūdį ar jų derinį, gali būti: 1) archeologinis <...>; 2) povandeninis <...>; 3) mitologinis <...>; 4) etnokultūrinis <...>; 5) architektūrinis <...>; 6) urbanistinis“ ir t. t.). Be to, ką reiškia reikšmingumas, lemiantis vertingųjų savybių pobūdį ar jų derinį? Toks „reikšmingumas“ neturi veiklą orientuojančios galios, nesisieja su „potencialine“ plotme. Tema čia viso labo pažymi tik abstraktų, išimtinai deskriptyvųjį aspektą.

Labai abejotina įstatyme įtvirtinta tokia nuostata: „nekilnojamojo kultūros vertybių reikšmingumą, kul-

¹¹ Visas svarstymo procesas gali būti suskaidytas į analizę, kūrybinę abdukciją ir validavimą. Kūrybinės abdukcijos esmė – remtis keletu dalykinių padėčių ir išgalvoti hipotezę apie ryšį. C. S. Peirce aiškina, kad abdukcija tai prielaidos darymas iš išvados. C. S. Peirce aiškina, kad būtent toks sprendimo būdas būdingas žmonėms, jis formuoja jų patyrimą atpažinti hipotezes, spėjimus, galinčius geriau paaiškinti padėtį (detaliau žr. Petrušonis 2011).

tūros paveldo objektų ar vietovių vertingąsias savybes nustato ir teritorijų ribas apibrėžia <...> nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos (toliau – vertinimo tarybos)“ (Įstatymo 8 str. 5 p.). Tad taip išeina, kad deklaruoti kitose Įstatymo ir Aprašo vietose tyrimai tik formalus reikalas? Vadinasi, vertinimą atlieka ekspertai. Viską lemia išorinė (kūrėjo atžvilgiu) ekspertizė. F. Hayekas argumentuotai perspėjo apie ekspertų pavojų, remdamasis XX a. patirtimi (Hayek 2002). Jis siejo hitlerinės Vokietijos, sovietinės Rusijos valdymo principus su konstruktyvistiniu racionalizmu (Hayek 1998), kuris, be abejo, sietinas su klasikiniu pasaulėvaizdžiu.

Taigi galima teigti, jog tiek Įstatyme, tiek Apraše kultūros paveldo objekto vertingoji savybė suprantama fizinėje plotmėje, jokia metafizinė dimensija nėra artikuliuojama. Tai reiškia, kad vertės, lemiančios objekto saugojimą, apibrėžimas yra statiškas, kontekstiškai uždaras. Aprašo priede nurodytos vertinamų objektų ar vietovių ir elementų pavyzdinės vertingosios savybės faktiškai tėra tik tematinis deskriptyvusis apibūdinimas, tik paprastas specialių terminų, kurių turinys „užrakintas“ šių dienų teorinių modelių sampratoje, vardijimas.

Visa tai liudija, jog paveldo objektų vertinimo metodologija atribota nuo dinamiško, rekursinio objektų vertės nustatymo ir prieštarauja postneklasikinei priegai. Tą patį galima nurodyti ir apie vadinamąją „užstatymo morfotipų“ teoriją, kuri atsispindi Apraše ir kuri buvo pritaikyta Vilniaus senamiesčio reglamente (jos detalią kritiką žr. Petrušonis 2011).

Nagrinėjant Įstatymą ir Aprašą darosi aišku, kad jie dėl savo statiško, deskriptyvumo neatitinka informacinės postindustrinės visuomenės poreikių, svetimi postneklasikinei paradigmai. Ankstesnių šių teisinių dokumentų versijų analizė jau buvo pristatyta kituose autoriaus straipsniuose; nuo to laiko (Petrušonis 2002, 2006) sampratos pokyčių nepastebėta¹².

Ką gi turi išreikšti tai, kas apibūdina objektą kaip vertingą? Reikia suvokti, jog projektuotojams svarbu pateikti papildomą informaciją, taip pat ir reglamentinę, kuri būtų ne direktyvinio, pasižyminčio denotacine išsklaida, pobūdžio, o orientuojanti, konotacinio pobūdžio¹³. Siekiant aprūpinti kūrybinį

inovacinį¹⁴ procesą, kad būtų užtikrinamos sąlygos kūrybinei abdukcijai, greta deskriptyviųjų naratyvų sąlygų reglamentiniuose teiginiuose turi figūruoti ir mitologiniai naratyvai (Petrušonis 2011). Toks sąlygų reglamentiniuose teiginiuose užrašymas užtikrina kultūrinio konteksto įvertinimą, kultūrinių archetipų respektavimą kūrybiniame procese.

Kultūros vertybių saugojimo, tvarkymo reglamentavimas apeinant kultūrinį kontekstą (kaip kad yra šiuo metu, kai operuojama išimtinai deskriptyviaisiais naratyvais, išskleidžiant objektų „vertingąsias savybes“ denotaciškai) suponuoja tik vienintelio scenarijaus galimybę. Tik kontekstinis sąlygojančių reikalavimų užrašymas užtikrina rekursyvinį, nelineinį projektavimo proceso pobūdį, galimybes įvertinti papildomai išaiškėjusius duomenis, susipažįstant su kultūros paveldu naujai išaiškėjančias žinias apie tai, kaip objektai, jų elementai yra susiję su sociokultūriniais požiūriais reikšmingomis idėjomis bei kultūriniais kontekstais; būtent tos žinios turi būti integruojamos į objektų vertčių aprašus. Restauruojant, pertvarkant objektą pasikliovimas tik neverifikuojamu ekspertiniu vertinimu, nesistengiant suprasti įkūnytų kultūrinių kodų, gresia objekto kultūrinio tapatumo, nesusiejamo su medžiaginės substancijos autentiškumu, sunaikinimu.

Vietovės ar objekto tvarkymo reglamentas turi figūruoti kaip patariančioji intelektinė sistema. Reglamentas turi orientuoti, o tai reiškia – jo teiginiai turi būti pagrįsti konotacijomis. Tam, kad reglamentas būtų veiksnus, jis turi pasižymėti struktūrine įvairove. Objekto ar vietovės vertė bus tuo didesnė, kuo daugiau objektas ar vieta turės teigiamai vertinamų ryšių su sociokultūriškai reikšmingos situacijos (būsenos) fiksavimu tikrovėje.

Vertinant kultūros paveldo objektus, atskleidžiant jų vertingąsias savybes, svarbu atsižvelgti į tai, kad žinios paprastai egzistuoja tinkliniu pavidalu, dažnai viena kitą patikslina, aktualizuoja, o kartais net uždengia, blokuoja, tai yra negali būti iš karto suvoktos, kol nesuveikė atitinkamas įprasminantis „raktas“, stimulus.

Tai, kaip platesnio kultūrinio konteksto, reprezentuojamo papildomai generuotu modeliu, išreiškiančiu aktualų idėjinį foną, įtraukimas gali padėti išsamiau atskleisti Lentvario dvaro istorinio parko objektų, jų

¹² Tai, kad įstatymai ir įstatymo įgyvendinamieji teisės aktai rengiami be jokios atodairos į metodologines naujoves, patvirtina tendenciją – „šiuo metu visuotinai pastebima mokslo ir valstybinio valdymo sričių disasociacija“ (Lektorskiy 2007: 5).

¹³ Su deskriptyviuoju naratyvu ir polinkiu į denotacinius apibrėžimus (ignoruoja konotacines apibrėžtis) siejasi F. Hayeko pateiktas perdėto polinkio į loginį paaiškinimą apibūdinimas: „Pamatinė prielaida, kuria grindžiamas įsitikinimas, jog žmogus dorojasi su jį supančiu pasauliu pirmiausia savo sugebėjimais daryti logines išvadas iš eksplcitinių prielaidų,

iš tiesų yra klaidinga; ir žmogaus mėginimas savo veiksmus apriboti tik tuo, kas gali būti grindžiama tokiu būdu, iš jo atimtų daugelį efektyviausių priemonių, iki šiol jam garantavusių sėkmę“ (Hayek 2002: 26, 27).

¹⁴ Deklaruojama, kad kultūros paveldo apsaugos sistema pretenduoja būti gyvybinga ir sieti save su šiuolaikinės architektūros kūrybos lauku (plg. Lietuvos Respublikos architektūros politikos kryptys 2005).

savybių vertę ir kartu gali būti svariu tų objektų tęstumo užtikrinimo pagrindu, autorius jau pademonstravo (Petrušonis 2010). Atliktame parko tyrime autorius akcentavo, jog dalis vertingų parko elementų dėl integralaus, absoliučiais kriterijais pagrįsto ekspertinio vertinimo praktikos yra visai neidentifikuota, „vertinųjų savybių“ sąrašė nepristatyta, todėl kyla grėsmė jų išlikimui.

Jau buvo tvirtinta, kad kultūros paveldo objektų vertingąsias savybes geriausia pateikti semantiniiais modeliais, veikiančiais dinaminio semantinio žodyno – tezauro – principu (Petrušonis 1981, 2002, 2006, 2010). Struktūrinis tezauro ypatumas yra tas, kad jis turi daugiau negu vieną įėjimą. Paprastai tezasauras turi bent keturis įėjimus. Tą lemia dviejų tezauro elementų – „ženklų“ ir „konceptų“ – tarpusavio ryšiai. Tezauro principas atitinka postneklasikinės prieigos metodologinius principus: lankstumas, rekursyvumas, abdukcinių sprendimo sąlygų sudarymas. Visas šias operacijas, pasižyminčias išties „nelinijiniu“ pobūdžiu, primenančiu galimos hipotezės nagrinėjimą, tikrinimą, gali užtikrinti tezaure esanti semantinė informacija, kurią sudaro denotaciniai ir konotaciniai semantiniai vienetai. Naudojant kultūros paveldo objektams tvarkyti tokią lanksčią reglamentavimo priemonę, kuri dera su naujųjų informacinių technologijų ideologija (nes gali būti įdiegta geografinėse informacinėse sistemose), be kita ko galima paveldotvarkinės veiklos stebėseną. Jeigu iškiltų reikmė, tokia informacinė sistema suinteresuotiems bendruomenės nariams gali pademonstruoti sprendimo pagrindus, „paslėptų darbų aktus“.

Tiek Įstatymas, tiek Aprašas formuoja tokią antropogeninės aplinkos vertės sampratą, kuri nedera su postneklasikinės metodologijos autopoetizmais principais, kurie kuria kultūrą. Didžiausias trūkumas yra nelankstumas ir galimybės aprėpti vertingąsias savybes kontekstinėse apibrėžtyse nebuvimas.

Taigi, Įstatyme ir Apraše įkūnyta kultūros paveldo objektų vertingųjų savybių traktuotė yra metodologiškai klaidinga. Neįvertinama tai, kad informacija apie vertingąsias savybes atsiranda suvokimo akte (tai jau postneklasikinės prieigos nuostata). Tam, kad toks suvokimo aktas būtų realizuotas, būtinas toks specifinis, orientuojantis suvokimą objekto aprašymas – įtraukiant į aprašymą suvokimo perjungiklius, skatinančius abduktvinių sprendimą.

Tokius suvokimo perjungiklius garantuoja papildomos informacijos, kurioje svarbus kultūrinių archetipų dalyvavimas, įtraukimas į architekto, sprendžiančio kūrybinę užduotį, akiraštį. Tik tokiu atveju projektuotojas gali tiek atsižvelgti į objekto kultūrinės vertes (jei jos jam adekvačiai komunikuojamos), tiek tinkamai išnaudoti savo kūrybines galimybes sukuriant origina-

lų kūrinių šiuolaikinių architektūros kriterijų požiūriu. Tik tokia reglamentavimo sistema gali padėti atskleisti kūrybinį architektų potencialą ir kartu užtikrinti vertingų objektų išlikimą. Tačiau tam vyraujančius reglamentuojančiuose dokumentuose deskriptyviuosius naratyvus reikia papildyti mitologiniais naratyvais. Tad vietovių reglamentuose privalo būti ne tik objektinė informacija (pvz.: sklypo ar pastato adresas, savininkas, suformavimo laikas, pastatų projektų autoriai, apibendrinti subjektyvūs ekspertų vertinimai, išvardyti stilistiniai bruožai, ekspertams „patikusios“ savybės, sudėtiniai elementai ir pan.), bet turi būti pateikta ir subjektinė vietovės informacija – tai kultūrinių archetipų, sujungtų į mitologinio tipo naratyvus, konfigūracija, kurioje archetipai diferencijuojami pagal sąsajas su įvairaus dydžio lokusais, su įvairios trukmės laikotarpiais (pagal santykinį archetipų „amžinybės“ laipsnį) ir su apibrėžtais tematiniais kontekstais (nepasitenkinant jų įvardijimu, kuriuo siekiant „moksliškumo“ apsiribojama dabar; tematinis kontekstas turi būti atvaizduotas taip, kad būtų aišku, koks vaidmuo tenka mus dominančiam objektui tam tikroje kultūrinėje tos temos plotmėje).

Išvados

1. Svarbiausias kultūros paveldo vertinimo metodologijos Lietuvoje trūkumas yra tai, kad objektai vertinami ignoruojant tapsmo kultūrinį kontekstą, todėl kultūros paveldo apsaugos procesas yra nelankstus, negali rasti sąlyčio su aplinkos atnaujinimo, urbanistinio renovavimo procesais. Toks kultūros paveldo vertinimo metodologijos būvis yra nulemtas atotrūkio nuo bendrųjų mokslinių metodologinių principų kaitos proceso, yra „užsikonservavęs“ klasikinio ir neklasikinio mokslų idėjų lauke.
2. Išnagrinėjus pagrindinius kultūros paveldo objektų vertinimo tvarką ir principus apibrėžiančius teisinius dokumentus galima teigti, jog objektų vertingosios savybės formuluojamos denotaciškai, apibūdinant objektus deskriptyviuoju naratyvu, kuriam būdingas apibendrinimo primatas (konvergencija), vertė neperteikiama derinant konotacinio ir denotacinio tipo teiginius, kultūros paveldo objekto vertingoji savybė suprantama fizinėje plotmėje, jokia metafizinė dimensija nėra artikuliuojama. Jokios semantinės, fenomenologinės analizės, kuri leistų atskleisti susijusias su objektu konotacijas, teisiniai dokumentai nenumato. Tyrimų procedūra yra formali, ji nepadedą įvardyti kultūros paveldo objektų vertingąsias savybes; kultūros paveldo objektų ar vietovių vertingąsias savybes nustato ekspertai (nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų nariai).

3. Tam, kad kultūros paveldo vertinimo metodologija galėtų atsinaujinti ir adekvačiai spręsti kultūros paveldo apsaugos uždavinius ir kartu neblokuoti inovacinių procesų architektūros ir urbanistikos lauke, būtina iš esmės persvarstyti kultūros paveldo apsaugos metodinius principus įvertinant bendrosios mokslinės postneklasikinės prieigos teikiamas galimybes. Kultūros paveldo vertinimo metodologija turi transformuotis orientuojantis į postneklasikiniame mokslinės raidos etape išryškėjusias socialinės komunikacijos, žinių generavimo ir jų panaudojimo praktinėms problemoms spręsti informacinės visuomenės ir globalizacijos sąlygomis galimybes.
4. Postneklasikinė prieiga subjektų formavimosi ir raidos analizei siūlo tinklinės metodologijos principus, kurie leidžia aktualizuoti naujus socialinės ir kultūrinės identifikacijos mechanizmus. Postneklasikinis mokslinio racionalizmo tipas išiskiria tuo, kad jame ypatingą reikšmę turi refleksija apie veiklą. Įvertinamas gautų žinių apie objektą susietumas ne tik su veiklos priemonių ir veiksmų ypatumais, bet ir su vertybėmis ir tikslais; sprendžiamas mokslinės veiklos subjekto vertybinių tikslinių orientacijų sąsajų su socialiniais tikslais ir vertybėmis įprasminimo uždavinys.
5. Projektuotojams svarbu pateikti tokią reglamentuojančią, lemiančią veiklą informaciją, kuri būtų ne direktyvinio, pasižymintčio denotacine išsklaida, pobūdžio, o būtų orientuojanti, turėtų ir konotacinį pobūdį. Tik taip būtų užtikrinamos sąlygos kūrybinei abdukcijai; greta deskriptyviųjų naratyvų sąlygų reglamentiniuose teiginiuose turi figūruoti ir mitologiniai naratyvai (juos suponuoja konotacijų pateikimas). Tik vertingųjų savybių užrašymas kartu pristatant ir kultūrinį kontekstą kultūros paveldo objekto neatrigoja nuo kultūros lauko, nuo tapsmo lauko, užtikrina rekursyvinį, nelineinį projektavimo proceso pobūdį, kartu – kultūrinio konteksto įvertinimą, kultūrinių archetipų respektavimą kūrybiniame procese, suteikia galimybes įvertinti pažįstant kultūros paveldą naujai išaiškėjančias žinias apie tai, kaip objektai, jų elementai yra susiję su sociokultūrinio požiūriu reikšmingomis idėjomis bei kultūriniais kontekstais; būtent tos žinios turi būti integruojamos į objektų verčių aprašus.
6. Kultūros paveldo objektų vertingąsias savybes geriausia pateikti semantiniais modeliais, veikiančiais dinaminio semantinio žodyno – tezauro – principu; struktūrinis tezauro ypatumas yra tas, kad jis turi daugiau negu vieną įėjimą, orientuojančios, katalizuojančios kūrybinį sprendimą informacijos

gavimas tokiu atveju pasižymi nelineininiu pobūdžiu. Tezauro principas atitinka postneklasikinės prieigos metodologinius principus: lankstumą, rekursyvumą, abdukcinio sprendimo sąlygų sudarymą.

Literatūra

- Anisimov, A. V. 1998. *Informatika. Tvorchestvo. Rekursiia*. Kiev: Naukova dumka (Анисимов, А. В. 1998. *Информатика. Творчество. Рекурсия*. Киев: Наукова думка).
- Arshinov, V. I.; Lepskij, V. E. (redaktory). 2007. *Problemy sub'ektov v postneklassicheskoj nauke*. Preprint. Moskva: Kogito-Centr (Аршинов, В. И.; Лепский, В. Е. (редакторы). 2007. *Проблемы субъектов в постнеклассической науке*. Препринт. Москва: Когито-Центр).
- Birgelytė, A. 2005. Sinergetika kaip nelinejinio mąstymo ir veikimo modelis, *Logos* 44: 159–160.
- Budrevičius, A. 1998. *Semiotikos įvadas: mokomoji priemonė informacijos ir komunikacijos studijoms*. Vilnius [interaktyvus], [žiūrėta 2004 11 22]. Prieiga per internetą: <http://www.kf.vu.lt/~albud/semiot/pask/zanalpgr.htm>
- Burov, V. A.; Lepskij, V. E.; Rabinovich, V. L. 2007. Kulturye mediatory v postneklassicheskoj nauke, in *Refleksivnye processy i upravlenie: Sbornik materialov VI Mezhdunarodnogo simpoziuma*, 10–12 oktiabria 2007 g. Moskva. Pod red. V. E. Lepskogo. Moskva: Kogito-Centr, 16–17 (Буров, В. А.; Лепский, В. Е.; Рабинович, В. Л. 2007. Культурные медиаторы в постнеклассической науке, в кн.: *Рефлексивные процессы и управление: Сборник материалов VI Международного симпозиума*, 10–12 октября 2007 г. Москва. Под ред. В. Е. Лепского. Москва: Когито Центр, 16–17).
- Danilov, J. A.; Kadomtsev, B. B. 1983. *Chto takoe sinergetika? Nelineinye volny. Samoorganizatsiia*. Moskva: Nauka (Данилов, Ю. А.; Кадомцев, Б. Б. 1983. *Что такое синергетика? Нелинейные волны. Самоорганизация*. Москва: Наука).
- Hayek, F. 2002. *Kelias į vergovę*. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas.
- Hayek, F. 1998. *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė*. T. I. *Taisyklės ir tvarka*. Vilnius: Eugrimas.
- Lektorsij, V. A. 2007. Predislovie, in Arshinov, V. I.; Lepskij, V. E. (redaktory). *Problemy sub'ektov v postneklassicheskoj nauke*. Preprint. Moskva: Kogito-Centr (Лекторский, В. А. 2007. Предисловие, в кн.: Аршинов, В. И.; Лепский, В. Е. (редакторы). *Проблемы субъектов в постнеклассической науке*. Препринт. Москва: Когито-Центр).
- Lietuvos Respublikos architektūros politikos kryptys*. Patv. LRV 2005-05-18 d. nut. Nr. 554.
- Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas* (2008-05-08, Nr. 1733).
- Lotmanas, J.; Uspenskis, B. 2004. Mitas – vardas – kultūra, in Lotman, J. *Kultūros semiotika* (sud. A. Sverdiolas). Vilnius: Baltos lankos, 231–253.
- Mamardashvili, M. 1994. *Klassicheskij i neklassicheskij idealy ratsionalnosti*. Moskva: Labirint (Мамардашвили, М. 1994. *Классический и неклассический идеалы рациональности*. Москва: Лабиринт).
- Maturana, H.; Varela, F. [1st edition 1973] 1980. *Autopoiesis and Cognition: the Realization of the Living*, *Boston Studies in the Philosophy of Science* 42. Springer.

- Merlo-Ponti, M. 1951. *O fenomenologii iazyka* [interaktyvus], [žiūrėta 2011 12 06]. Prieiga per internetą: <http://anthropology.rinet.ru/old/6/merlo.htm> (Merlo-Ponti, M. 1951. *О феноменологии языка*).
- Nekilnojamiųjų kultūros vertybių vertinimo ir atrankos kriterijų aprašas. Patv. LR kultūros ministro 2005-04-15 d. įsakymu Nr. ĮV-150 ir 2011-06-15 d. įsakymu Nr. ĮV-447.
- Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo teritorijų planavimo dokumentų rengimo taisyklės. Patv. LR kultūros ministro ir aplinkos ministro 2005-06-23 įsakymu Nr. ĮV-261/D1-322.
- Nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimo taisyklės. Patv. LR kultūros ministro 2005 06 29 d. įsakymu Nr. 310.
- Petrušonis, V. 1981. Apie miesto semantikos tyrimus, *Lietuvos TSR architektūros klausimai*, VII(I): 19–32.
- Petrušonis, V. 2002. Vietovės kultūrinio tapatumo subjekcinis substratas, *Urbanistika ir architektūra* [Town Planning and Architecture] 26(1): 18–36.
- Petrušonis, V. 2005. Vietovės kultūrinio tapatumo ontologija, *Urbanistika ir architektūra* [Town Planning and Architecture] 29(2): 55–62.
- Petrušonis, V. 2006. Urbanistinių vertybių apsaugos metaloginis aspektas, iš *Kultūros paveldas ir visuomenė XXI a., nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 97–110.
- Petrušonis, V. 2010. Kultūrinio konteksto reikšmė vertinant architektūrinį kompleksą, *Urbanistika ir architektūra* [Town Planning and Architecture] 34(5): 252–261. <http://dx.doi.org/10.3846/tpa.2010.24>
- Petrušonis, V. 2011. Kultūrinių archetipų recepcija planuojant urbanistinę renovaciją, *Urbanistika ir architektūra* [Town Planning and Architecture] 35(4): 260–266. <http://dx.doi.org/10.3846/tpa.2011.27>
- Schulte, R. 1998. *Denotation and Connotation* [interaktyvus], [žiūrėta 2011 12 12]. Prieiga per internetą: http://www.eng.fju.edu.tw/English_Literature/terms/denotation.htm
- Stepin, V. S. 2003. *Teoreticheskoe znanie*. Moskva: Progress Traditsiia (Степин, В. С. 2003. *Теоретическое знание*. Москва: Прогресс Традиция).
- Toporov, V. N. 1983. Prostranstvo i tekst, in *Tekst: semantika i struktūra*. Moskva: Nauka, 227–284 (Топоров, В. Н. 1983. Пространство и текст, в кн.: *Текст: семантика и структура*. Москва: Наука, 227–284).
- Večerskis, D. 2009. *Intersubjektyvumo ir kūniškumo plotmių sankirta. Fenomenologinė perspektyva*: daktaro disertacija. Humanitariniai mokslai, filosofija. Kaunas.

the context, while the cultural heritage protection process is inflexible and unable to find common ground with processes of environmental renewal and urban renovation. Such cultural heritage assessment methodology represents ideologies of so called classical and non-classical scientific paradigms. The renovation of cultural heritage assessment methodology could be achieved only when methodological advantages and conceptual possibilities of the so called post-non-classical paradigm would be taken into account. Only then it would be possible to coordinate both protection of cultural heritage as well as creative activity of architects in the field of contemporary architecture while making architectural designs for historically developed cities. The main features of the post-non-classical paradigm can be disclosed: new modes of social communication, knowledge generation and use of the informational technologies, taking into account the context of globalisation.

Keywords: cultural heritage assessment methodology, classical scientific paradigm, non-classical scientific paradigm, post-non-classical scientific paradigm.

VYTAUTAS PETRUŠONIS

Dr, Assoc. Prof., Dept Fundamentals and Theory of Architecture, Vilnius Gediminas Technical University (VGTU), Pylimo g. 26/Trakų g. 1, 01132 Vilnius, Lithuania. E-mail: vytautas_petr@yahoo.com

Doctor of the Humanities (architecture), VGTU, 2005. Research interests: respect for locus cultural identity, structural and typological features of architectural objects, architecture and psychology, ethical aspects of architecture, metacritical analysis of architectural activity.

METHODOLOGICAL PERSPECTIVES OF EVALUATION OF CULTURAL HERITAGE IN THE CONTEXT OF CHANGING SCIENTIFIC PARADIGMS

V. Petrušonis

Abstract. The situation when objects of cultural heritage are evaluated and interpreted on the basis of denotative knowledge without taking into account additional connotative and broader background information regarding the cultural context, witnesses a crisis of methodology. This crisis is related with a crisis of mentality in the phase of industrial civilisation. To Lithuania's disadvantage, the most important concern of cultural heritage assessment methodology is that objects ignore